

Kulturaj paĝoj

*Aperintaj en Svisa Esperanto-Societo informas (SES informas), numeroj:
2012-4 (novembro-decembro), 2013-1 (januaro-februaro), 2013-2 (marto-junio).*

---

*Redaktas : Richard Schneller (rs), Rue Charles-Knapp 20, 2000 Neuchâtel,
rischneller(ĉe)gmail.com.*

Pri la enhavo kaj la stilo de la artikoloj respondecas la aŭtoroj mem.

Impresoj kaj esploroj pri la romano *Kiel akvo de l' rivero* de Raymond Schwartz

*Prelego de **Christoph Klawe**
dum la festado de la
125-a jariĝo de Esperanto,
en CDELI, 1-an de septembro 2012.*

Raymond Schwartz vivis ekde la 8a de aprilo 1894 ĝis la 14a de majo 1973. Oni tre bone konas kelkajn datojn el lia vivo kaj la historion de liaj publikaĵoj kaj aktivecoj.

Verkoj kaj vivo

8. 4. 1894 : Naskiĝas en Metz, Loreno ; tiam oficiale Germana urbo (dulingvulo !).

1912 : Publikigas unuajn rimaĵojn en *Tutmonda Espero*.

1913 : Fondas la Esperanto-grupon « Amika Rondo » en Metz.

1914-1918: Partoprenas la 1-an mondmiliton ĉe la germana flanko kiel oficiro. Batalas ĉe la orienta fronto kaj garnizonas en la orientprusa urbo Allenstein.

1920 : Laboras kiel bankoficisto en Parizo. Ekde tiam gvidas Esperanto-kabareton « La Verda Kato » en Parizo.

1926 : Publikigas la versan verkon *Verdkata testamento*.
 1928 : Publikigas la novelojn *Prozo ridetanta*.
 1930 : Publikigas la romaneton *Anni kaj Montmartre* (Anni devenas de Allenstein).
 1931 : Publikigas la poemaron *La stranga butikoj*.
 1932-1939 : Kabareto « La bolanta kaldrono ».
 1933 : Ekde tiu jaro redaktas la monatan spritgazeton *La Pirato*.
 1939-45 : Dum du monatoj duaranga kanonisto, nun en la franca armeo. Poste ree laboras por sia banko, parte en Marseille.
 1949-56 : Kabareto « La Tri Koboldoj ».
 1949 : Publikigas *La ĝoja podio*.
 1962 : Unua eldono de *Kiel akvo de l' rivero* (Reeldonoj 1977, 1987, 1991).
 1963/64 : Rolas en la esperantlingva krimalfilmo *Angoroj* de Jacques-Louis Mahé.
 1971 : Publikigas ... *Kun siaspeca spico*, prozajn kaj versajn humoraĵojn, kaj *Vole... novele*.
 14. 5. 1973 : Mortas, enterigita en la familia tombo en Moncheux, Loreno.

Aliflanke granda parto de lia privata vivo kaj biografio ĝis nun restas en la mallumo, fidindaj informoj ofte ne estas troveblaj. Ni scias, ke Raymond Schwartz estis edziĝinta kaj havis du gefilojn. La filino, Francine, ankoraŭ vivas kaj aktive partoprenas la Esperanto-movadon en Francio. Raymond Schwartz laŭdire pasigis siajn somerajn ferion ofte en la hejma vilaĝo en Loreno. La gepatra domo en la vilaĝo Secourt ankoraŭ staras.

Kiam mi staris antaŭ la domo, mi nenie vidis afiŝitan ŝildeton kun la nomo de la nunaj enloĝantoj. Ĉu ili scias, kiu loĝis tie en pasintaj tempoj ?

La tombejo de la familio Schwartz troviĝas en la apuda urbeto Moncheux (vidu foton sur la sekva paĝo).

Do malgraŭ la fakto, ke Raymond Schwartz pasigis la plej grandan parton de sia vivo en Parizo, li neniam perdis la kontakton al Loreno kaj restis kore ligita al la regiono el kiu li venis.

Loreno estas ankaŭ la regiono, en kiu la agado de la plej konata romano far Raymond Schwartz, *Kiel akvo de l' rivero*, komenciĝas.

La romano estis plurfoje reeldonita post la unua publikigo en la jaro 1962 (1977, 1987, 1991).

Ĝi tiel forte impresis min per siaj vivplenaj kaj viglaj priskriboj de lokoj kaj homoj, ke mi miris, ĉu ejoj aŭ personoj vere ekzistis kaj decidis esplori. Kio povus esti la grajno da vero meze de la fikcio ?

Se mi citos el la verko, mi en la sekvonto rilatos al la ankoraŭ facile havebla eldono de Edistudio el la jaro 1991.

Por fari miajn impresojn kaj esplorojn sufiĉe interesaj ankaŭ por tiuj el la legantaro, kiuj ne jam legis la romanon, mi provas resumi la enhavon de la pli ol 500 paĝoj tiel klare kiel eble sur nur 4 folioj.

*La gepatra domo en Secourt
(Loreno).*

*La tombejo
de la familio Schwartz.*

Kiel akvo de l' rivero : **Enhavo – 1a parto**

1913:

Du francaj ĝendarmoj ĉasas krimulon en kamparana Loreno.

Alveninte al grava « strategia punkto », la pli maljuna el ili eksplikas la ĉirkaŭaĵon al sia kunulo.

Oni superrigardas la limregionon inter Francio kaj Germanio.

La ĝendarmoj rememoras, ke ĉi-tiutage okazos geedziĝfestoj en la proksima vilaĝo Autrecourt. Ili decidas daŭrigi siajn esplorojn tie kaj tiel partopreni la feston.

En Autrecourt, la filino de loka bienulo, s-ro Bertringer, iĝas edzino de veterinaro el pariza familio.

La familio Bertringer uzas malnovan kastelon kiel farmbienon.

La gaja festeno kulminas en kaj finiĝas per komuna konsumado de la fama lorena mirabelbrando.

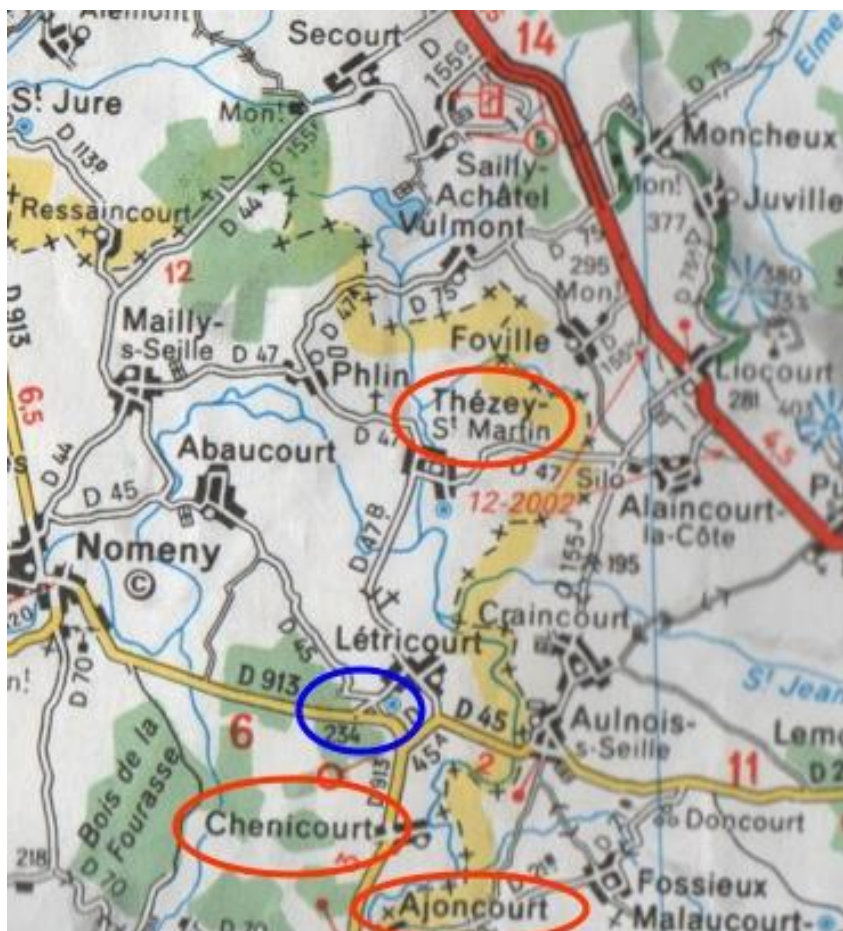
Pierre Touchard, la juna frato de la freŝa edzo, kiu ĵus finis la lernejon, rakontas al siaj novaj parencoj pri siaj planoj pasigi iom da tempo en Berlino, kie li volas labori kiel instruanto de la franca.

Nova onklo invitas Pierre Touchard migri al Chanzy – vilaĝo, kiu jam troviĝas sur germana tereno. Migrante tien, en arbaro oni preterpasas interesan vidindaĵon, la « kverkon de la virgulino ».

Do aperas la « enigmo de la vilaĝoj ». Ĉu la vilaĝo Autrecourt, kie la familio Bertringer loĝas, vere ekzistas ? Aŭ pri kia vilaĝo la aŭtoro pensis, kiam li kreis « Autrecourt » ?

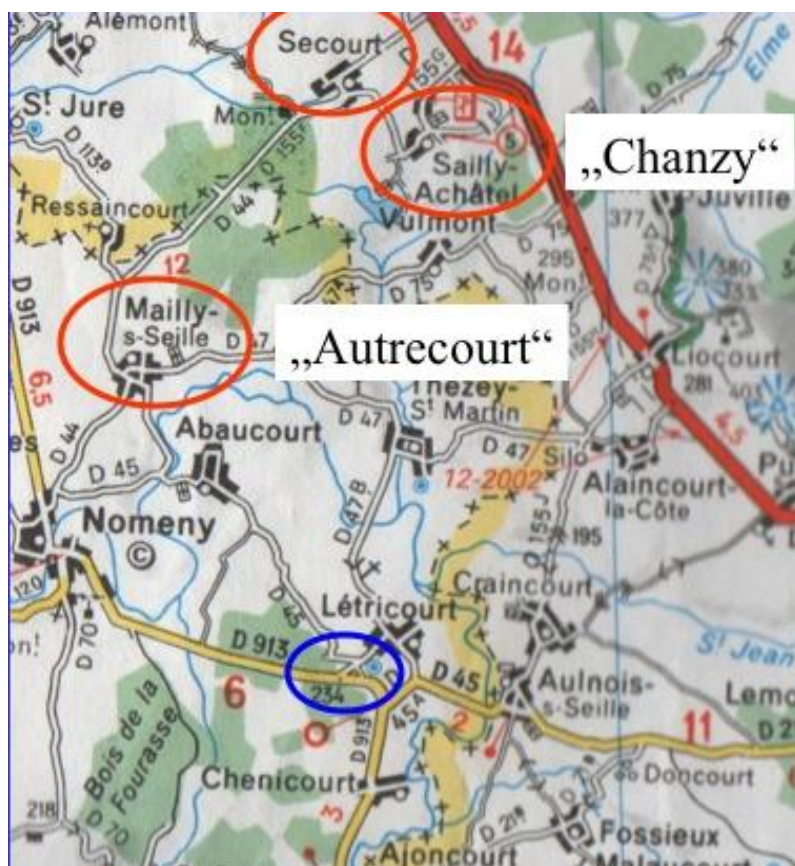
Se oni serĉas sur la mapo, oni vere trovas vilaĝon de la nomo Autrecourt en Loreno – sed en tute alia regiono, malproksime de la aliaj vilaĝoj, kiuj estas menciitaj en la romano. Kion ni scias pri la situo de la « Autrecourt » el *Kiel akvo de l' rivero* ?

Loreno : la enigmo de la vilaĝoj

Oni facile trovas Chenicourt, Ajoncourt kaj Thezey. La « grava strategia punkto » devas esti la altaĵo de 234 metroj. Sed kie troviĝas « Autrecourt » ? Nu, pri la « Chanzy » de la romano ni ekscias, ke ĝi estas la plej proksima urbo ĉe Secourt (kiu estas ties fervojstacio), kaj jam apartenas al Germanio. Inter « Chanzy » kaj « Autrecourt » estas situanta arbaro, en kiu troviĝas la « kverko de la virgulino ». Pri « Autrecourt » ni legas, ke ĝi estas situanta 8 km for de la « grava strategia punkto » kaj ĉiam restis sur franca tereno.

Se vi studas la maperon ĉi-supre vi notos la dikajn liniojn per +++, kiu tranĉas ĝin en preskaŭ du duonojn. Tiu linio signifas la hodiaŭan limon inter la departementoj Meurthe-et-Moselle (oriente de ĝi) kaj Moselle (sur la alia flanko). Ekzakte tiu linio ekde la milito de 1870/71, en kiu Germanio « venkis », estis la limo inter Francio kaj Germanio ĝis la fino de la unua mondmilito (Esperantistoj bone scias, ke neniuj povas vere « venki » en iu milito).

La vilaĝo plej proksime al Secourt, kiun lastan ni ankaŭ facile trovas sur la mapo, sendube estas Sailly-Achatel. Se ni sekve supozas, ke Sailly-Achatel sin kaŝas malantaŭ la « Chanzy » de la romano, por trovi « Autrecourt » ni devas serĉi vilaĝon, kiu estas disigita de Sailly-Achatel per arbaro kaj troviĝas en la nuntempa departemento Meurthe-et-Moselle, kiu ĉiam restis franca tereno. Ĉu Phlin ? Certe ne, ĉar de Sailly-Achatel oni povas atingi ĝin sen tramigri la arbaron. Ĉu Ressaincourt ? Ressaincourt vere estas disigita de Sailly-Achatel per la arbaro, sed estas situanta ankoraŭ en la departemento Moselle, do ne plenu-

mas la kriterion, ke la serĉata vilaĝo ankaŭ post la milito de 1870/71 ĉiam restis sur franca teritorio. Restas kiel kandidato Mailly-sur-Seille !

« Chanzy » :

La plej proksima urbo ĉe Secourt (kiu estas ties fervojstacio).

Jam apartenas al Germanio.

Inter « Chanzy » kaj « Autrecourt » estas situanta arbaro, en kiu troviĝas la « kverko de la virgulino ».

« Autrecourt » :

8 km for de la « grava strategia punkto ».

Ĉiam restis sur franca tereno.

Por doni impreson de la tre kamparana regiono, mi faris foton ekde punkto plej proksime al la « grava strategia punkto », la altaĵo de 234 metroj, kiu mem hodiaŭ estas ĉirkaŭita per altaj arboj. Je la horizonto oni vidas Mailly-sur-Seille.

Elrigardo de la « grava strategia punkto » (altaĵo 234 m).

Se la teorio pravas, ke malantaŭ la « Autrecourt » de la romano sin kaŝas la vilaĝo Mailly-sur-Seille, devus esti trovebla la « kverko de la virgulino » ie en tiu arbaro inter la du vilaĝoj Mailly-sur-Seille kaj Sailly-Achatel.

Kaj fakte, se oni pligrandigas la eltranĉon de la mapo kun la arbaro inter Mailly-sur-Seille kaj Sailly-Achatel, sur la meza senarbejo oni povas klare legi « Le chêne à la vierge » – la kverko de la virgulino en la franca !

Pri tiu « kverko de la virgulino » ni legas en *Kiel akvo de l' rivero* :

Paĝo 78 :

« < Rigardu tiun dikan kverkon >, la onklo atentigis sian junan kunulon, < ĝi estas pli ol centjara. *Ĝi staras ĝuste sur kuniĝpunkto de ambaŭ landoj...* Oni nomas ĝin la Kverko de l' Virgulino. >... Pierre vidis starantan en niĉo, tranĉita profunde en la trunko, lignan statueton de la Dipatrino, krudtrajtan skulptaĵon, nelerte sed bonintence makulitan per buntaj koloroj. < Ĝi estas movebla >, klarigis la onklo, < ... kaj ĝis hodiaŭ rondiras la legendo, ke tiu statueto venigas feliĉon super la vilaĝon, al kiu ĝi rigardas. Estas do memkompreneble, ke ĉiu preterpasanto... neniam forgesas turni la figuron al sia hejmo. Ni konformiĝu al la pia kutimo. > »

Fakte, oni povas reale vidi la « kuniĝpunkton de ambaŭ landoj » en la arbaro !

Sur la sekva foto, per la kovraĵo de la strato oni povas facile distingi la iaman landlimon, kiu hodiaŭ estas la limo inter la departementoj, kiel la limŝtono videbla maldekstre indikas. Dekstre de tiu strato troviĝas la senarbejo kun « Le chêne à la vierge ».

En tiu teritorio oni vere trovas kolonon, kiu estas kronita per statueto de Maria.

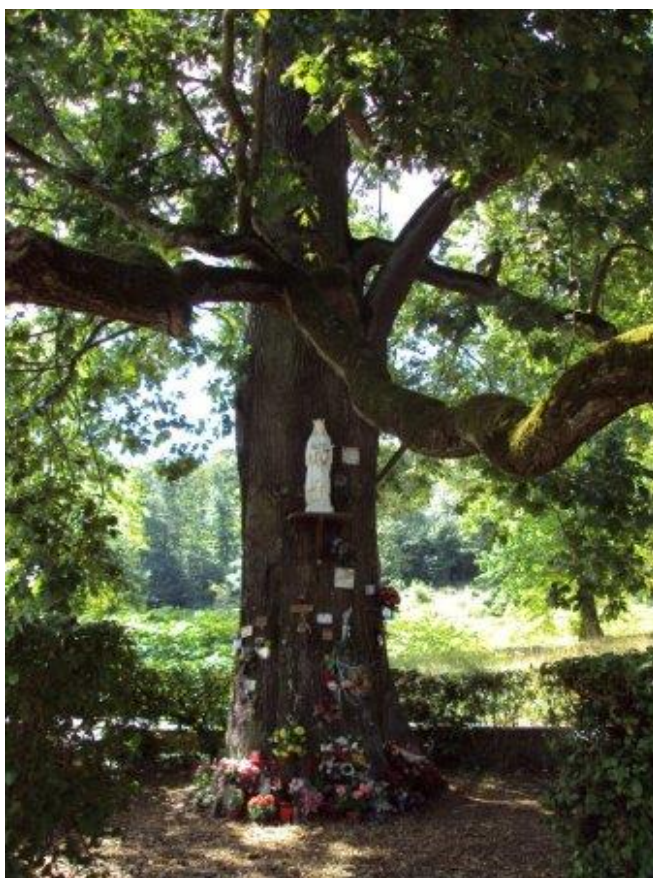
Koncerne tiun kolonon rondiras malnova legendo. Iam en la mezepoko, kavaliro el Mailly revenis de iu krucmilitiro. Trarajdante la arbaron, sub kverko aperis la sankta virgulino kaj instigis la kavaliron hastigi lian ĉevalon, ĉar lia

edzino estus mortonta. En plej rapida galopo li sukcesis ĝustatempe atingi la ege malsanan edzinon kaj dece adiaŭi ŝin, sed sensavebla ŝi mortis. Pro dankemo, ke li almenaŭ rajtis revidi la edzinon ankoraŭ vivantan, la kavaliro donacis monaĥejon en la arbaro ĉe Phlin.¹ Por rememorigi la lokon de la apero de la sankta virgulino, li starigis la kolonon.

Sed okulfrape tiu kolono de la « kverko de la virgulino » entute ne similas al la priskribo en la romano. Ŝajnas, ke « kverkoj de la virgulino » estas tipe franca fenomeno. Fakte ankaŭ malofte ekzistas kverkoj, kiuj estas konsekritaj al la dipatrino ekzemple en Germanio, sed normale ili entute ne estas tiel bele ornamitaj kiel la francaj.

Kial oni trovas la kutimon ornami kverkojn kaj konsekri ilin al Maria tiel florante en Francio estus bona elirpunkto por pliaj esploroj. Mi pensas, ke verŝajne la malnova religio de la keltoj, kiuj adoris diojn en la kverkoj, gravas en tiu rilato.

Belegaj francaj ekzemploj troviĝas interalie en Bretonio, sed eble la kverko de Viroflay ĉe Parizo estas la plej bela.

---

¹ Emmanuel d'Huart, *Le Chêne-à-la-Vierge : tradition des bords de la Seille*, Austrasie, 1840, p. 22-28. Ankaŭ citita ĉe http://fr.wikipedia.org/wiki/Abbaye_de_Sainte-Marie-au-Bois#cite_ref-30.

Mailly-sur-Seille (« Autrecourt »)

Mi ne povis klarigi, ĉu iam ekzistis bele ornamita arbo ie en la regiono ĉirkaŭ Mailly-sur-Seille, kiu nur hodiaŭ ne plu ekzistas. Eblas, ke Raymond Schwartz, kiu ja dum longaj jaroj vivis en Parizo, pensis pri la kverko en Viroflay kaj uzis la verkistan liberecon por transloki la bildon de tiu arbo en la lorenan pejzaĝon de la romano. Malgraŭ la baza supozo de miaj esploroj, ke malantaŭ la ejoj kaj figuroj de la romano povus esti kaŝitaj vere ekzistantaj lokoj kaj personoj, kiuj inspiris Raymond Schwartz, mi neniam forgesis, ke temas ja pri la agado de romano, kaj ne detala priskribo de nedubendaj faktoj.

Se nia teorio pravus, ke Mailly-sur-Seille estas la « Autrecourt » de la romano, devus esti trovebla malnova kastelo en la vilaĝo. Tion oni entute ne supozus en tiu tre kamparana regiono de Loreno.

Kiam mi vizitis la vilaĝon dimanĉe je unu el la lastaj belaj tagoj de ia malfrua somero, krom unu knabo, kiu fajfante saltis tra la stratoj, eĉ nur unu alian personon mi ne vidis ie.

Pri la kastelo de « Autrecourt » ni legas en la romano :

Paĝo 25 :

« Sed al ĉi tiuj urbanoj Bertringer parolos pri sia kastelo, pri kiu li estas pli fieri ol iam, ĉar antaŭ nur kelkaj monatoj iuj sinjoroj, apartenantaj al la Arkeologia Societo en Nancy, malkovris ĝian antikvaĵan aŭtentikecon kaj valoron. Aperis eĉ tuta artikolo en la dimanĉa aldono de la gazeto *Pays Lorrain*, kun fotografiaĵo, sub kiu oni povis legi *Fortikaĵa loĝejo de la grandsinjoroj de Autrecourt, XVI-a jarcento...* Fakto estas, ke tiuj vilaĝprincoj, nomataj « de Autrecourt », malaperis. La kastelo restis... Ankaŭ la unuaj posedantoj, sendube nobeloj neriĉaj, vivis de la terkulturado. »

Mirinda fakto : vere troviĝas surprize granda kastelo en Mailly-sur-Seille !

La kastelo hodiaŭ estas privata posedaĵo, kiun vizitantoj ŝajne ne rajtas viziti. Mi sonorigis sonorilon de apuda domo por esplori, kiamaniere oni povus dece eniri, sed neniu respondis.

Bedaŭrinde mi ne trovis metodon, ie elegante suprengrimpi la muron por fari pli bonajn fotojn de la korto.

Vidalvide de la kastelo staras la preĝejo, la ejo de la geedziĝa ceremonio en la romano, kie petolemaj knaboj en gaja epizodo ekzemple interŝanĝas la ĉapelojn de la partoprenantoj ktp.

Francaj preĝejoj ja ofte estas fermitaj ekster la tempoj de diservoj, sed ĉi tie mi povis facile eniri. Ŝajne ekde longe neniuj preĝis tie, la benkoj estis kovritaj per polvo. Fakte la atmosfero estis iomete timiga : la pordoj knaris en la vento, ĉirkaŭ mi skulpturoj de la sankta Georgo trapikante la drakon per lanco, kaj neniuj sciis, kie mi estis – mi post mallonga tempo forlasis la lokon.

Do multaj argumentoj pledas por la fakto, ke Mailly-sur-Seille estis la modelo de « Autrecourt ». Sed eble la plej grava estas ne jam menciita.

Post prelego pri « Kiel akvo de l' rivero » en Vigy en la jaro 2002 Francine Schwartz, filino de la aŭtoro, invitis la preleginton, Ed Borsboom, la konatan estron de la Internacia Esperanto Instituto en Hago, kune kun ŝi viziti la hejman regionon de la familio Schwartz. Kaj okaze de vizito en Mailly-sur-Seille sinjorino Schwartz rakontis, ke ŝia patro pensis pri la kastelo de tiu vilaĝo kiam li kreis la « Autrecourt » de la romano.

Nenie en Mailly-sur-Seille mi trovis atentigon, ke temas pri fama ejo de la mondliteraturo. Eble en la komunumo neniue, ankaŭ kaj speciale ne la hodiaŭa posedanto de la kastelo, scias ion pri ĝi... Ĉu plibonigenda ?

Kiel akvo de l' rivero : **Enhavo – 2a parto**

1913 / 1914 :

En Berlino, Pierre Touchard loĝas ĉe la familio Geist, domo 102, Bülow-strato.

La geedzoj Geist havas du infanojn preskaŭ samaĝajn kiel Pierre, Hugo kaj Lotte.

Lotte ofte invitas tri amikinojn, inter ili ankaŭ iu Annemarie Balkenwirth.

Pierre trovas multajn inspirajn amikojn kaj lernas pri strangaj germanaj kutimoj kiel studentaj drinkkunsidoj kun bierdueloj kaj la bierkunvenoj de pli maljunaj sinjoroj.

Pierre ŝatas ripozi kaj revii sur benko de la Lützow-placo meze de Berlino.

Pli kaj pli li sentas fortan korinklinon al Annemarie, sed ĉiu alproksimiĝo estas malhelpata per diversaj malfavoraj cirkonstancoj.

Subite la unua mondmilito eksplodas, kaj multaj ŝajnaj amikoj malas.

Pierre devas forlasi la familion Geist.

Ĉar civilaj trajnoj ne plu veturas al Metz, li senhejme vagumas tra Berlino.

Lastfoje vizitante la Lützow-placon, Annemarie atendas lin tie – jam de longe ankaŭ ŝi amis lin ; kaj ofertas loĝejon ĉe si. Ili kune pasigas nur malmultajn feliĉajn tagojn ĝis Pierre povas, aŭ pli bone devas, preni trajnon hejmen.

Pierre atingas Chanzy, sed la limo nun estas strikte gardita.

Nokte li kaŝas sin en la arbustaĵo apud la bordo de la rivereto Seille.

Finfine li ree eniras sian patrujon.

Fakte, miaj esploroj pri « Kiel akvo de l' rivero » laŭ kronologio komenciĝis en Berlino. Ĵus post finlegado de la romano, mi vizitis medicinan kongreson en Berlino. Studante la mapon en mia hotelo, mi rimarkis ke mi estas proksime al

Bülow-strato kaj Lützow-placo. Do mi miris, kiel la supozita domo de la familio Geist kaj la ŝatata ripozejo de Pierre Touchard vere aspektus. Mi sekve decidis preterlasi la tagmanĝon kaj dungis taksion. La taksiisto estis tipe berlina, turkdevena ŝoforo. Mi petis lin veturi min unue al Bülow-strato 102, poste al la Lützow-placo. Mi povis klare vidi, ke li miras. Ambaŭ ejoj ne estas kutimaj turismaj celoj... Mi elsaltis, rapide pafis fotojn kaj reensaltis en la taksion. Nun mi miris, kion pensus la senmovmiena ŝoforo – ĉu li supozus, ke mi estus profesia krimulo, kiu kaŝobservus ejojn de estontaj krimfaroj ? Mi sentis min urĝita ekspliki – kaj li konfesis, ke vere li miris... Do mi rakontis pri Raymond Schwartz, « Kiel akvo de l' rivero », kortuŝanta amhistorio kaj Esperanto, pri kiu lasta li neniam aŭdis antaŭe. Sed la ideon de Esperanto mia ŝoforo ege aprobis, kaj li promesis legi pri ĝi en la interreto.

La adreso Bülow-strato 102 ankoraŭ hodiaŭ vere ekzistas. La romano priskribas, ke la loĝejo de la familio Geist estis situinta en la dua etaĝo.

Laŭ la arkitekturo de la domo estas facile imagebla, ke ĝi estis konstruita en la tiel nomita « Gründerzeit », la « fondintepoko », do verŝajne jam staris en la jaro 1914.

Ĉu Raymond Schwartz nur hazarde kreis la adreson de la domo de la familio Geist, aŭ ĉu li fakte pensis pri tiu speciala domo, ĉu li eĉ persone konis ĝin, estis iamaniere ligita kun tiu domo ? Tion ni ne ekzakte scias, sed el la romano ni akiras aliajn interesajn, pli detalajn informojn pri la domo :

Paĝo 115 :

« Ne estis enirejo senpere de la strato, sed oni devis paŝi unue trans la sojlon de l' domo por trovi, sur unu flanko de tiu kvazaŭvestiblo, la ŝtuparon al la butiko. »

Kaj tiu priskribo tre bone similas al la vera domo Bülow-strato 102 en la hodiaŭa Berlino. Se oni bone alrigardas la eniron de la domo, oni fakte vidas « kvazaŭvestiblon » kaj dekstre hodiaŭ formurigitan, iaman pordon – eble la pordon al la ŝtuparo, kiu gvidis en la subteretaĝan butikon.

Kaj tiu simileco inter la vera domo kaj la domo de la romano povas esti indiko, ke Raymond Schwartz vere konis tiun specialan domon.

Berlino, la germana ĉefurbo, havas tre aktivan Esperanto-asocion, sed ankaŭ ĉe Bülow-strato 102 nenia ŝildo atentigas la preterpasanton, ke la domo ludas gravan rolon en unika verko de la mondliteraturo. Verŝajne ankaŭ ĉi tie kaj la komunumo kaj la posedanto de la domo scias nenion pri ĝi.

En la romano ankaŭ la adreso de Annemarie Balkenwirth estas menciita : « Hohenstaufen-Strasse 118, Berlin-Schöneberg ». Tre bedaŭrinde do, hodiaŭ domo kun tiu numero ne plu estas trovebla, ĉar dum la tempo de la « malvarma milito » la Hohenstaufen-strato estis distranĉita per la berlina muro kaj oriente de la muro, kie ankaŭ la numero 118 troviĝis, la strato estis renomita kaj renumerita.

Pri Lützow-placo ni legas :

Paĝo 243 :

« Malfrue, posttagmeze, nur por eliri el sia zumanta penso-karuselo, Hugo faris kun Pierre kelkajn paŝojn tra la najbaraĵo. Sen entuziasmo. Sen celo, sen deziro. Ĉe la Lützow-placo ili vidis iom da verdaĵo, iom da izolo. Pierre konis la lokon kaj proponis al Hugo : « Venu, ni sidiĝos iom sur mia benko. » « Ĉu benko tie ĉi ? » « Jes, eĉ du ! Mi malkovris ilin antaŭ nelonge... Tie, kaŝite inter la arbustoj. Ideala loko por milda revanto. For de l' grandurba trafiko. » »

Paĝo 283 :

« Jes, transflanke, ne malproksime, estas la Lützow-placo, kun sia ĝardeneta boskaĵo. Tie, inter verdaĵoj, lia benko... Li iris adiaŭ-diri al sia amata benko. »

Se oni vidas la placon hodiaŭ, oni havas la fortan impreson, ke ĝi perdis sian ĉarmon ekde la tagoj antaŭ la unua mondmilito. La placo estas ĉirkaŭita per grandaj stratoj kun brua trafiko.

Staras benkoj tie, sed certe ne la historiaj.

Alrigardante malnovan foton, oni povas multe pli bone diveni, ke en tiuj tagoj la placo proponis belajn ripozejojn.

Vere frapis min epizodo, en kiu Trier, la urbo en kiu mi vivas, estas menciita ! Temas pri mencio de iu forno el « Quint apud Trier ». Revenante hejmen post duelo de biertrinkado inter lernantoj, la kunuloj iomete ebriaj sidas en dometo ĉe haltejo de urba fervojo. Tie Pierre travivas la jenon :

La forno el « Quint bei Trier », p. 241 :

« Pierre obtuzis en angulo, apud alta nigra, fera forno. Senpense. < Kion vi daŭre grumbladas ? >, demandis Hugo, lia najbaro. Nur nun Pierre konsciis, ke ĵus li estis parolanta. Ankoraŭ li aŭdis sin ripeti < Quint bei Trier... Quint bei Trier... >. Kiel idioto. Unua-momente li kapablis respondi nek al Hugo, nek al si mem. Kion li fabelis ? Iom poste, vigliĝinte, li trovis la solvon al la mistero. < Quint bei Trier > oni povis legi, se oni bone rigardis, sur metalplato fiksita sur la soklo de la forno. Certe iu indiko pri l' fabrikloko. Pro la nigra ŝmiraĵo, kiun smirganstataŭe tro hastema pedelo estis frotinta sendiference kaj sur la fornon kaj sur la fabrikplaton, la literoj estis preskaŭ ne plu deĉifreblaj... »

Mi miris, ĉu tiaspecaj fornoj vere ekzistis. Sendube estus tro neverŝajna okazo, se Raymond Schwartz estus elektinta la vilaĝon Quint, kiu hodiaŭ estas antaŭurbeto de Trier, pro kompleta hazardo.

Sed kiel mi eltrovis, vere ekzistis grandaj forĝejoj laŭlonge de la rivereto Quintbach, kiu donis sian nomon al la vilaĝo, kaj tiuj entreprenoj komencis produktadon de feraj fornoj en la jaro 1683 kaj tiu ĉesis nur en 1960. Hodiaŭ la fornoj el Quint estas aĵoj alte ŝatataj inter kolektantoj. Ne malproksime al Trier troviĝas la urbeto Konz, kie ekzistas granda muzeo kun ekspozicioj pri la malnovaj industrioj kaj la kamparana vivo en la regiono, la « Freilichtmuseum Roscheider Hof » (<http://www.roscheiderhof.de/home/index.php>). Kaj fakte, post iom da serĉado, mia edzino kaj mi trovis specimenon de tiuj fornoj :

Survoje hejmen de Berlino al Francio, oni rakontas al Pierre Touchard, la heroo de la romano, komikan okazaĵon rilate al la klopodoj de la germanaj okupantoj renomi la iamajn francajn vilaĝojn:

La stacidomo de Secourt, p. 322 :

« < Kaj nun vi eble ridos, kiel oni ridas en la tuta regiono de du tagoj. Pro la nova nomo de la stacio. Ĝis antaŭ du tagoj ĝi estis Secourt. Sed nun la vilaĝo nomiĝas Unterhofen. Necesis tion skribi sur la fasadon de la stacidomo. En gotikaj literoj, nepre ! Sed la pentristo konas malbone la gotikajn literojn. Oni diras, ke inter la gotikaj f kaj s estas nur malgranda diferenco. Apenaŭ unu streketo. Bastien, la pentristo, tion ne sciis – aŭ li faris intence – li forgesis la streketon. Kaj jen, kion li skribis ! Komike, ĉu ne ? > Pierre legis la grandajn, nigrajn literojn... »

Secourt : la malnova stacidomo.

Fakte, en Secourt la malnova stacidomo ankoraŭ hodiaŭ estas trovebla, nuntempe funkcianta kiel farmdomo ; kaj se oni zorge alrigardas la domon, oni povas eĉ vidi la kvarangulon, kiun la iama ŝildo kun la nomo de la stacio postlasis !

La Seille estas malgranda, trankvila rivereto, kaj oni povas bone imagi, kiel Pierre nokte kaŝis sin en la arbustaĵo laŭlonge de la bordo antaŭ ol sekrete trapasi en Francion.

La fluejo de la Seille.

La plaĝo de Pointe Rouge.

Kiel akvo de l' rivero :

Enhavo – 3a parto

1939 :

25 jaroj pasis ! La dua mondmilito komenciĝis.

Ordiganta siajn aferojn, Pierre, nun asekur-agento en Parizo, rememoras la pasintecon. Li partoprenis la unuan mondmiliton. Li neniam ricevis eĉ unu leteron de Annemarie, sed li neniam forgesis ŝin. Tial li ne edziĝis. Peninte ricevi informojn pri ŝia fato post la milito, li aŭdis de sinjorino Geist ke baldaŭ post lia adiaŭo Annemarie edziniĝis kun iu sinjoro von Bastrow, iama rivalo.

Nun Pierre estas mobilizita, sed baldaŭ iĝas militkaptito. En la militkaptitejo li surprize renkontas bonan amikon el Berlino, Paul Hansig, kiu kiel nuna komandanto de la ejo liberigas Pierre per ruzaĵo. Pierre kaŝnomite vojaĝas al Marseille.

1941 :

En Marseille, Pierre intertempe trovis laboron en kupon-oficejo. Varbite per amikoj, li aliĝas al la rezistomovado kontraŭ la germanoj.

1943 :

Tute ne atendite en la oficejo ekaperas Annemarie von Bastrow, naskita Balkenwirth. Ŝi ne tuj rekonas Pierre. Venkinte sian surprizon, Pierre mal-kaŝiĝas.

Fakte ankaŭ Annemarie neniam forĝesis lin. Promenante laŭlonge de la plaĝo de Pointe Rouge, ŝi rakontas al Pierre siajn travivaĵojn.

1943 – daŭrigo :

Ne longe post la adiaŭo de Pierre Annemarie eltrovis, ke ŝi estis graveda. Pro honto patrinigi eksteredzine, ŝi konsentis edziniĝi kun sinjoro von Bastrow, kiu returnis el la milito grave vundita kaj mortonta, tiel plenuminte lian lastan deziron.

La filo – Paul – ne scias, ke lia vera patro estas franco.

Intertempe, Annemarie forlasis Germanion pro malkonsento kun la naziista reĝimo. Ŝi eĉ loĝis en Francio, sed la filo iĝis fervora faŝisma oficiro. Li malestimas la patrinon kaj evitadis kontakton. Pierre gvidas Annemarie al sia loĝejo ; sed tiun vesperon la Gestapo frapas. Pierre povas fuĝi, Annemarie estas arestata.

1946 :

La malesperinta Pierre ne retrovis la ŝpuron de Annemarie. Li revenis al la boparencoj de sia frato en Autrecourt, kaj helpas sur la bieno.

Kaŭze de siaj travivaĵoj dum la lastaj tagoj de la milito, Paul dume ŝanĝis siajn opiniojn. Pierre trovas Paul en militkaptitejo ĉe Metz kaj dungas lin kiel farmhelpanton, je la komenco ne relevacianta ke li fakte estas ties patro.

La 23an de decembro la du viroj kune aŭskultas radioelsendon – kaj hazarde ekscias la restadejon de Annemarie, kiu travivis la koncentrejojn kaj jam serĉadis Pierre.

1956 :

Pierre kaj Annemarie, Paul kaj sia franca edzino kaj ties infanoj feliĉe vivas kune en Autrecourt.

Kiel akvo de l' rivero :

Enhavo – 4a parto

En la fina parto de la romano Raymond Schwartz priskribas, kiel Pierre Touchard kaj lia filo Paul kune aŭskultas radioelsendojn kaj speciale ŝatas programon, en kiu « Jean Courtauld, la konata radioraportisto » detale priskribas la diversajn kvartalojn de Parizo.

Jean Courtauld, la konata radioraportisto, p. 474 :

« ... lastatempe ambaŭ sekvis kun intelekta frandemo la amuzajn felietonojn de Jean Courtauld, la konata radioraportisto. La nuna ciklo de l' babildoj estis < Tra la kvartaloj de Parizo >. Jean Courtauld sciis kapti kaj teni siajn aŭskultantojn per la vigla stilo de l' improvizo... Li sciis desegni, per kelkaj strekoj, la apartan karakteron de ĉiu kvartalo kaj ĝiajn plej markantajn tipojn... Pro l' alproksimiĝo de l' Kristnaskofestoj – estis jam la 23a de Decembro en la postmilita jaro 1946 – Jean Courtauld estis hodiaŭ elektinta la Centrajn Halojn, tiun gigantan provianttejon, dank' al kiu sin nutras ĉiutage la milionurbo. »

Post miaj ĝisnunaj esploroj, kiujn mi priskribis al la legantaro, mi estis konvinkita, ke ankaŭ la persono de la radioraportisto devus havi realan modelon. Mi trovis kolektanton de malnovaj radioprogramkajeroj, kiu eĉ posedas ekzempleron, kiu enhavas la programon ĉirkaŭ Kristnasko de la jaro 1946.

Sed ĝis hodiaŭ, mi ne aĉetis la kajeron – kaj sekve la demando, ĉu iu reala raportisto vere rakontis pri la kvartaloj de Parizo en la franca radio en la jaro 1946 kaj kiu estis la vera nomo de tiu viro restas enigmo solvinda en la estonteco...

Kiel akvo de l' rivero – unika majstroverko ne nur en Esperantujo, sed en la kompleta mondo de la literaturo laŭ la riĉeco en la priskribo de homaj karakteroj kaj sentoj, kiujn ĝi priskribas – ja temas pri amikeco trans la limoj kaj eĉ amo inter francino kaj germano, homoj antaŭ la fono de la grandaj kaj teruraj militoj,

kiuj kruele skuis siajn naciojn, kaj tiamaniere montras, kiun rilaton kaj alt-estimon Raymond Schwartz kulturis por la bono en anoj de ambaŭ landoj.

Dank' al Dio, hodiaŭ la tempoj pliboniĝis, kaj post ĝemelurbiĝo de Trier kaj Metz jam en la jaro 1957 Trier, Metz, Saarbrücken kaj Luksemburgo en la jaro 2000 kuniĝis al la tiel nomita « QuattroPole », kiu kune organizas kulturajn renkontiĝojn kaj internaciajn okazigojn meze de pacema Eŭropo.

Ĝemelaj urboj Trier, Metz, Saarbrücken kaj Luksemburgo.

Kulmino de la somera sezono en Metz estas ĉiujare la Mirabelfesto, kiam oni kune festas la novan rikolton de la tre bonaj mirabeloj, kiuj estas famaj en Loreno, per procesioj kun gaje ornamitaj ĉaroj kaj stilzitaj dancantoj tra la stratoj de la urbo.

Mirabelfesto : Metz, ĉiujare en aŭgusto.

Raymond Schwartz, kiu ja regule pasigis siajn feriojn en sia hejma Loreno, skribis tre belan kaj kortuŝan poemon, en kiu iu speciala produkto el la bongusta flava frukto ludas gravan rolon :

La pastro de mia vilaĝo

(El *La Stranga Butiko*)

*La pastro de mia vilaĝo komprenas,
Ke lumas pli hele ol pala kandelo
Sur vojoj de l' vivo afabla botelo,
Kaj tial li ofte ĉe glaso vin tenas.
Dum brava provtrinko en ombro de l' kelo
De gasto cedema konfeson li prenas,
Li patre admonas, pardonas kaj... benas
La brandoprodukton de la mirabelo.
La pastro de mia vilaĝo praktikas
La leĝon de Kristo kaj saĝe predikas,
Ke pufaj promesoj ne ŝtopas malplenon ;
Kaj pli ol kantikoj la fakto edifas,
Ke eĉ herezulo ĉe li ne soifas,
Sed trovas ĉe l' pastro ĉielspecimenon.*

Se vi iam havos la eblecon gustumi la lorenan mirabelbrandon, ne unu momenton hezitu !

Dankesprimo

Mi kore dankas al ĉiuj geamikoj, kiuj helpis dum miaj esploroj :
Ed Borsboom, Peter Fischer, Adrien Guinemer, Isa Hensel, Jean-Luc Thibias.
D-ro Christoph Klawe

Fonto: <http://www.cdeli.org/Eventoj-de-CDELI.html>